

УДК: 316.356.4:321.7

Примљено:

13. октобар 2008.

Прихваћено:

12. новембар 2008.

Оригинални научни рад

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

NATIONAL INTEREST

Година IV, vol. 4

Број 1-3/2008.

стр. 7-20

Зоран Аврамовић*

(ДЕЗ)ИНТЕГРАЦИЈА НАЦИЈЕ У ДЕМОКРАТИЈИ

Резиме

Аутор се бави анализом чинилаца интеграције и дезинтеграције нације у демократском друштву. Подсећа се на западноевропско и германско (источноевропско) схватања нације. Према првом, посредством припадања држави наглашава се заједница грађана као суштинско обележје нације, а по другом схватању у први план се ставља заједница језика, заједничка историја, религија, култура, територија, митологија. Глобалистичке идеје о нацији прихватају грађанистичка схватања у оквиру нације идентификоване националне идеологије: анархизам, комунизам, грађански либерализам, глобализам. Овоме се додаје и грађанска демократија као систем који националне вредности потискује, а афирмише агресивни, тржишнопрофитно оријентисани индивидуализам. Основне интегративне силе нације су у култури - језик, вера, митологија. Систем образовања такође има огромну улогу у очувању културе нације.

Кључне речи: интеграција, дезинтеграциј, нација, демократија, образовање

Отворени и прикривени сукоби, као и напетости између појединаца, појединаца и група и између друштвених група постоје у сваком друштву. Који узроци доводе до ових сукоба? Да ли због неједнакости које постоје у друштву или појединачних амбиција, тежњи, очекивања?

* Научни саветник, Институт за педагошка истраживања, Београд.

Неједнакости у друштву не подразумевају само социјалне и класне разлике већ и неуједначености у економском и друштвеном развоју појединих делова друштва, области, региона, етничких група. Сама чињеница постојања ових неуједначености је довољна да изазове сукоб. Међутим, сукоб се може повећати уколико се не ускладе циљеви и средства за њихово остваривање.

Не постоје само сукоби у друштвеној целини. Свако организовано друштво труди се да смањи интензитет сукоба и да интегрише друштвену целину. Успешна интеграција друштва ограничава сукобе и борбу, као што искорењује насиље. Каквим средствима се повезује друштво? Нормативним и физичким. У првом случају нормативна структура друштва (закони, прописи, идеје) се утемељује духовном сагласношћу, а у другом физичка сила (полиција и војска) се користи као претња и као акција у случају угрожавања стабилности поретка или издвајања једног дела друштва. Питање друштвене сагласности решава се демократским изборима. Гласање је средство постизања консенсуалне већине.

Размотрићемо улогу нације у процесу друштвене интеграције. Да ли (дез)интегративни елементи могу да се појаве и у оквиру нације? Који су спољашњи «напади» на националну заједницу? У којој мери демократски поредак дез/интегрише националну заједницу?

Појмови друштва и нације нису истоветни. У Тенијесовом значењу ових појмова друштво није заједница. Национална заједница је облик друштва, део друштвене целине, социјални темељ модерне државе. Испитаћемо какав је значај нације као интегративног чиниоца. Размотрићемо и питање унутарнационалног фактора дезинтеграције. Националне установе и национална свест, као кључни елементи колективне свести, повезују чланове заједнице у релативно хомогену целину. Ипак, делови нације могу поткопавати колективну свест и нормативни поредак.

Демократија и нација

Да размотримо најпре појмове демократије и нације зато што од значења ових појмова зависи и разумевање проблема који овде испитујемо.

Основни циљ демократског поретка је да изгради систем институција којима се контролише власт и њено смењивање мирним средствима. Међутим, њена антрополошка претпоставка је различитост појединаца и група у погледу мишљења, знања, вредности. Демократија одговара непредвидљивости развоја људског знања и погрешивости знања. Она не подноси историјске законе већ је отворена за друштвена кретања и мишљења. Од демократије треба очекивати само институције, а не обезбеђење интелигенције и морала својих грађана. Она не може да обезбеди разум грађана, али може разумне институције (Попер, 1992).

У овоме раду, посветићемо пажњу проблему различитих вредности, знања и мишљења у оквиру једне нације. Колико демократија доприноси интеграцији, а колико дезинтеграцији националне целине?

Етничке заједнице су велике (глобалне) друштвене скупине карактеристичне по биолошко-емоционално-социјалним везама, језичкој блискости, политичкој организовано-сти, културном идентитету.

Нације су, после племена и народа, највиши квалитет етничких заједница. Оне су тековина XIX века европске историје. У нововековној историји доминирају два схватања националног бића: 1) западноевропско, које посредством припадања држави наглашава заједницу грађана као суштинско обележје нације, 2) германско, источноевропско схватање, које у први план ставља заједницу језика, заједничку историју, религију, културу, територију, митологију. Другим речима, постоје три теоријске оријентације у истраживању нације: природна заједница (порекло, осећања, припадност), културна заједница (језик, обичаји, вера), политичка заједница (моћ, власт, држава).

Разлике у поимању нације не могу да мимоиђу њену психичко-моралну супстанцу. У стварном животу људи и друштвених група нација у најпотпунијем смислу речи обезбеђује емоционалну и социјалну везу појединца са заједницом (друштвом). Веза о којој је реч обезбеђује комуникацију, морална схватања, специфично осећање солидарности, сећање на прошлост, културу, религију. У том смислу нација је више колективнопсихолошка појава него правно начело.

Независно од објективних (органска датост) или субјективних (добровољна интересубјективност) схватања нације,

током два последња века нација је била практично најважнији социјални темељ интеграције појединаца и група, али и организовања државе. Власт и организација државе незамисливи су без нације. Управо оваква суштина нације условила је различите односе или тумачења националних вредности и интереса. Разуман однос према нацији јесте патриотизам или љубав према нацији и отаџбини у којој је појединац рођен. Међутим, историјско искуство је показало да однос према нацији може да буде и двоструко негативан. С једне стране, реч је о односу између националних заједница који је пријатељски и непријатељски, а с друге стране, конфликтни односи унутар нације који се крећу од критичке свести о сопственој нацији до националне аутодеструкције.

Нетрпељивост или потцењивање друге нације води у национализам који може изазвати блаже или теже сукобе између националних заједница. Крајње негативни однос према другој нацији је шовинизам. То је отворено изражавање мржње према другој или другим нацијама. Политички системи који су били засновани на овим вредностима, фашизам и националсоцијализам, практиковани су у међуратном времену (1918-1941).

Радикално другачији однос према националном питању заступају разне интернационалистичке идеологије и теорије. Прва схватања су се јавила у старој Грчкој, а последњи израз је био “пролетерски интернационализам”, односно класни, братски односи. Данас се то назива “глобализација”, као један специфичан вид интернационализма.

На почетку трећег миленијума, можемо да констатујемо значај националног питања у свим његовим аспектима. Већ два века националне разлике представљају извор друштвених и политичких сукоба. Може се тврдити да су национални сукоби наслеђе расних подела и сукоба. Који су основни разлози расних и националних сукоба? Идеологија расизма се заснива на традиционалној културној свести о неједнакости беле и других раса на научним схватањима (Гобино), на потреби експлоатације неразвијених народа и региона света. Историјски корени расизма су ширење европског колонијализма од XV до XX века. У том раздобљу из Европе се иселило око 100 милиона становника.

Узроци међунационалних сукоба су: 1) етноцентризам, 2) национална затвореност, 3) неједнакости у приступу вла-

сти, моћи, друштвеним положајима, 4) етничким предрасудама. Како усклађивати националне разлике? Постоје три модела: 1) асимилација мање нације од стране веће, 2) амерички “лонац за мешање нација”, 3) културни плурализам и културна толеранција.

Значење појма нације није историјски стабилно. Промене у разумевању овог појма најчешће су биле условљене идеологијама модерног доба. Са тог становишта можемо да идентификујемо неколико спољашњих и унутрашњих идеолошких и практично-политичких претњи постојању националне заједнице. Овде треба указати само на идеологије анархизма, комунизма, грађанског либерализма, глобализма. Унутрашње слабљење интегративних моћи нације долази од поунутравања поменутих идеологија, али и од различитих приступа моћи, власти, одређеним улогама. Од савремених претећих идеологија националних заједница указујем на грађанизам као директну негацију нације.

Напади и одбрана националне целине

Социјални и политички мислиоци XVIII века били су закупљени пројектом научне организације друштва у коме ће победити истина, људска срећа и врлина. Нико од тих профетских мислилаца није ни слутио да ће једна социјална снага постати доминантна у XIX и XX веку - национализам. Као кохерентна доктрина, национализам је обликован у Немачкој у XVIII веку. Хердер је први напао идеје универзализма коју је изнедрила француска револуција и одлучно стао на страну вредности појединачних култура, као и против колонијалног брисања историјом изграђених духовних разлика (Берлин, 1993). Свака нација има властити изграђени културни образац који обликује физички, емоционални, морални развој људске јединке. Нација живи са својом историјом и традицијом као судбином: у предању се налази колективни дух, легенде, митови, приче и рационалне творевине стваралачког духа.

Покрети за културну индивидуализацију нације и пракса демократије нису могли да се одвијају паралелно и независно један од другог. Штавише, већ на самом почетку новог доба, уочила се њихова преплетеност, али и далекосежна разлика. Поставило се питање, актуелизовано током XX века:

који је политички облик најподеснији за развитак националне особености, али и спречавање друштвене конфликтности? Да ли је то демократија?

Већ је Мил упозорио да се потпуна демократија може остварити само у једнонационалним државама. У вишенационалним државама није могућно успостављање слободних институција представничке демократије (Мил, 1988). Томас Пејн (1987) је повукао крајњу консеквенцију теорије о људским правима: свака нација има право на представнички систем власти. Токвил је тврдио да је најправеднија ствар на свету када се један народ ослобађа јарма другог (Токвил, 1990). Сви ови мислиоци, који припадају реду класика мишљења о друштву, нису учили проблем односа нације и националних мањина, као и проблем настајања или самопроизвођења нације. Двадесет век ће отворити ова питања са пуно драматичности.

Ова упозорења, стара више од једног века, постаће најдинамичнија сила историје у XX веку. Одлагање актуализације нације и демократије условила је класна теорија друштва, заправо спор о примарности економских и политичких чинилаца организације друштва. Када је теорија експлоатисаног човечанства и историјске мисије радничке класе емпиријски напуштена, на дневни ред историје ступила је преобразена теорија ослобађања нација и демократских начела организације друштва.

Проблем односа интегративних и дезинтегративних капацитета нације и демократије тиче се превасходно вишенационалних држава. Са тог становишта методски је неоправдана компарација оних држава Западне Европе које су оствариле потребу за националним признањем и независношћу, са оним државама које су компоноване из неколико десетина нација и које, по речима Томаса Пејна, нису оствариле право на представнички систем.

У вишенационалним државама континуирано се одвијају расправе о дефинисању националне реалности и националних права. Нација је као историјскосоцијална појава увек повезана са неким облицима духа, свести, осећања. Однос појединаца и група према националном постојању условљен је степеном доживљаја (страст - разум), циљевима националног бића (одбрана - освајање) или употребом национализма (комунисти - антикомунисти).

Независно од одређења нације као (1) грађанско-политичко припадање заједници (држављанство) или (2) етничко-културна заједница, чињеница је да овај облик заједнице најдубље интегрише и мобилише своје чланове. Романтичарска национална душа, *la nation*, разликује се по историјским значењима, али не и по интегративним капацитетима. Романтичари апелују на емоционалне потенцијале националних вредности, а политичко-грађански мислиоци на улогу и свест независног грађанина. Њихова амбиција да универзализују властити став завршава као свака друга универзализација - шкоди реалности и чињеницама. Нити су сви припадници нације у власти народне душе, нити је сваки грађанин одвојен од националне припадности: мистификација је да грађанин није истовремено припадник и националног колектива. Он примарном социјализацијом у породици и школи преузима свесно и несвесно неке вредности националне заједнице.

Нација се појавила као облик одбране историјом изграђених културних *разлика* људских заједница (у језику, мишљењу, осећањима, понашању, религији, књижевности, политици). Нација се са тог становишта појављује у форми националног идентитета и национализма (Кин, 1992). *Национални идентитет* је зона у којој се производи и дефинише оно што је особено за једну нацију; то је облик свести који је отворенији према другим нацијама и културама. *Национализам* се храни отпором према оној нацији која омета самосталност нације или је угњетава и асимилује. Психолошка основа национализма је, поред осталог, осећај колективног понижења (патња, потцењивање, увреде). Национализам је увек повезан са страхом од превласти друге нације.

Али, разлике настају и у самој нацији. Нису безазлене по интегритет нације идеолошке и политичке разлике. Пример поделе Немачке, Кореје или Кине (Тајван) само показују превласт идеологије над националном целином. Друга врста разлика настаје када се у оквиру једне нације стварају нове нације (Бошњаци и Црногорци). Ова врста национализма могла би се назвати сепаратни национализам.

Снага нације се не проверава само у искуству одбране властите особености већ и у способности одбране од унутрашњих напада на национално биће. Политичка инструментализација нације је спрегнута са њеним легитимним

политичким интересима. Идеја националне независности се оправдавала економским, политичким и културним потребама. Међутим, њене унутрашње социјалне поделе су условиле појаву социјалног интернационализма. У неким раздобљима комунистичког интернационализма класни приступ вредностима властите нације подразумевао је одбацивање великог фонда културних вредности. Бољшевички интелектуалци су се надметали у презиру неких дела и вредности руске културе (на пример, Пушкин).

Унутар нације одвијала се социјално-политичка борба између капитализма и социјализма, диктатуре и демократије.

Интелектуалци једне нације препиру се огорчено око њене традиције, носталгије за златном прошлошћу, али и око визија будућег развоја нације. Однос појединаца према властитој нацији суштински је различит: афективно, рационално, практичнополитички. Па ипак, у односу на друге материјалне и духовне силе цепања заједнице, нација се показала као најжилавији противник распарчавања и једина идеја која може да заустави даље растакање (професионално, групно, класно) социјалних заједница. Национална заједница је она социјална групација која успева да преживи распад државе, промене политичких облика власти и друштвене односе. Интерес нације избија, мање или више, кроз сваку идеологију. (Чак је и један комуниста какав је био Николае Чаушеску, на конгресу румунске комунистичке партије 1972. подвукао да у социјализму јача развој нације на новим основама. Наведено према Исаји Берлину.)

Где су извори интегративне снаге нације? Појединац се рађа у националној култури и њој рођењем припада, као што припада својим родитељима. У примарној енкултурацији појединац задовољава потребу за припадањем некаквој социјалној целини. Моћ нације да обликује припадање угрожавају партикуларности - политичке, егзистенцијалне, стваралачке. Међутим, победа партикуларности над целином духа нације може бити само привремена или индивидуално-приватна. Појединац је слободан да напусти припадност властитој нацији или да се определи за неку другу. То су, ипак, само личне судбине.

Најдубљи корен интегративне моћи нације налази се у социјалнопсихолошкој способности нације да неутралише

појединачне и групне конфликте. Социјални живот је сплет свакодневних проблема и структурних сукоба појединачних и групних интереса и вредности. Уколико се социјални сукоб одвија у вишенационалној држави, конфликт се решава психолошким аргументом, тако што се у језичку игру уводи припадност нацији. Похвала и покуда, кривица и правда најпре се интерпретирају у кључу националне припадности субјекта.

У ситуацији чистог једнонационалног конфликта, кад нема резервних - националних аргумената, појединци и социјалне групе увек могу да олакшају конфликтност искорак у мит националне хармоније, националних осећања и меморије. Нација је прибежиште за мир, било у њеној традицији, било у сну о бољем сутра. Ниједна социјална заједница, као нација, не може да пружи сигурнији осећај мира и сигурности. Она је психолошки и социјалнополитички задњи ослонац сигурности човека.

Демократија може, по суду Џона Кина, да “убрза преображај националног идентитета у национализам”. На тлу демократије могу цветати агресивност и насиље (Манхајм, 1980).

Који социјални и политички чиниоци поспешују национализам и антинационализам у демократији?

Кин открива суштински узрок националне интерпретације демократије у самој природи демократије. У таквом политичком уређењу све је у “непрестаном покрету”, то је поредак који изазива несигурност у погледу моћи (премешта распоред моћи унутар државе) што изазива узнемиреност и страх код грађана. Та неизвесност рађа код грађана жудњу за прибежиштем у познатим и трајним облицима заједничког живота.

Киновом аргументу не може се ставити начелни приговор. Он се може само допунити искуственом анализом узјамног подстицања демократије и национализма у вишенационалним државама, а то је аспект проблема који није посебно наглашен у његовој студији.

Национални идентитет је конститутивни део демократије. Његов функционални значај за демократију огледа се у томе “што напаја грађане осећањем сврсисходности, поуздања и достојанствености тиме што соколи грађане да се

осећају као код куће” (Кин, 1992). Међутим, претварање националног идентитета у национализам није условљен само ускраћивањем заједничког осећања и свести припадника нације: национализам је у вишенационалним државама такорећи “на мртвој стражи”.

Социјалне и економске кризе, као стални пратилац друштвеног кретања, поспешују далеко више националну интеграцију него политичку и државну. Бурни историјски догађаји, сукоби, ратови, револуције прилика су да национално надвлада демократско. У таквим хаотичним раздобљима историје, национализам обезбеђује социјалнопсихолошку сигурност националне политичке заједнице.

Национализам је у вишенационалним државама у време кризе лука спаса и “златна јабука” за највећи део припадника једне нације. У једнопартијским државама, национализам се легитимише националним правима на посебност (може се инструментализовати за мржњу према другима), а у вишепартијским државама нација тежи самосталној држави. Сасвим је друга ствар како се национализам конкретноисторијски тумачи и инструментализује. Фактор “другачијег” у односу на демократски поредак вишенационалних држава дефинише се у перспективи лепе прошлости, мита о историјском континууму или извесној и сигурној будућности нације, будућности која је затворена за друге националне заједнице.

Национализам је у предности над демократијом и у погледу дефинисања кључног елемента политике – схватања пријатеља и непријатеља (противника). У демократији, политички непријатељ је променљив и недовољно прозиран. Национализам користи моћ поједностављивања: зло за нацију долази од другог, друге нације. “Ако је национализам борба против поједностављивања света, онда је национализам трајна борба да се поништи сложеност” (Кин, 1992).

Стратегија национализма је да појединца и заједницу приведе свом пројекту демократије за нацију. У раздобљима остваривања овог пројекта, парадоксално је, али истинито да предводници национализма успевају да своја недемократска средства (која имплицира колективистички програм) учине добровољно прихваћеним од стране својих “саплеменика”.

Политичка митологизација нације успева да појединца заборава на вредност личности, на појединачну визију среће,

богатства, слободе. Такав национализам успева оно што демократија не може: да сузи поље људских потреба на националну баштину или националну интерпретацију стварности.

Национализам успева, док демократија не постиже, да изгради национално униформне установе васпитања и културе. Принудни карактер тако конципираних усанова не смеа националисти.

Наравно, и национализам има своје границе, пре свега у ирационалним потенцијалима људске природе и отворености појединаца према путевима среће и задовољства. Са становишта историјског искуства и социјалне и индивидуалне психологије не може се тврдити да ће однос према нацији бити увек исти. Али сви либерални програми су показали слабост да обезбеде уверљивост и снагу демократском поретку у вишенационалним државама. У таквим државама, начело равноправности грађана практично значи да појединац артикулише интересе властите нације који се, потом, усклађују на правнополитичком терену. Исход је неизвешан.

Прича о нацији и демократији, о дезинтеграивним могућностима демократије према нацији, може се проверити на трагичном искуству распада југословенске државе. Супротно раширеној интелектуалној тези о национализму као основном узроку распада Југославије, искуство потврђује да је управо демократија отворила врата националистичком нападу на СФРЈ. Ова последица увођења демократских институција 1990. се свесно избегава, будући да мит демократије треба хранити (Аврамовић, 1998, 2002).

Као вишенационална држава, Југославија се од свог оснивања 1918. стално суочавала са проблемом усклађивања националних и државних интереса. На том путу од 72 године она је све испробала; најпре са наднационалном идејом Југославије – југословенством, после 1945. са антинационалном идејом – комунизмом и “братством и јединством”. Југославија је прошла кроз капиталистички и социјалистички друштвени поредак. Сви облици политичке власти били су испробани – монархија, диктатура, демократија.

После 1945, са доласком комуниста на власт, борба за националне интересе реализована је у партијским форумима у оквиру СКЈ, и стално су се водиле полемике о односу централне и републичке власти, што је био еуфемизам за говор о односу нације и државе. Произведена је црногорска нација.

Са дисидентством Милована Ђиласа почиње критика комунистичког монопола на власт, а 1985. разгорева се национални интерес у Србији због уставног положаја покрајина (Косово и Метохија).

Почетком 1970. јавља се покрет у БиХ који тежи издвајању муслимана као етничке а не само верске заједнице. Од тада тече залагање припадника исламске заједнице да муслиманство/бошњаштво постане нова нација.

У свим тим брзим и бурним друштвеним и политичким променама у бившој Југославији ниједан модел интеграције није успео. Институционализација политичких странака у СФРЈ 1989-1990. отворила је кључно питање: на који део југословенске прошлости треба ставити архимедовску тачку за изградњу новог државног поретка? Дилема – да ли конституисати демократску државу или се вратити континууму националног, решена је у корист националног. Такав избор се може критиковати, али чињеница је да је историја изабрала свој пут. Југословенски народи су свој оквир интеграције нашли у националној демократији а не у демократији државе Југославије. Није ли то само још један доказ да је нација објективно најпоузданији темељ повезивања социјалних заједница.

Проблем је међутим глобалан. Ако је национална демократија правац у коме се креће савремени свет, није тешко замислити слику света у коме ће право на националну државу постати оно што у XIX и XX било право на национални идентитет.

Закључак

У средишту савремене дезинтеграције нације налази се економска и политичко-државна дезинтеграција која се представља као интеграција на нивоу Европе или ширих регија. Глобализам афирмише идеју материјализма/тржишта и “тоталитарног индивидуализма”. То друштво је оријентисано искључиво на профит. Грамзивост и журба су одлике глобално капиталистичког начина стицања. Човек који се помаља на таласу глобализације заборавља на свој духовно-национални идентитет и препушта се материјалистичким уживањима светског друштва.

Демократија је основни модерни инструмент дезинтеграције држава, али и нација (пример: Србија и Црна Гора).

Идеја грађанске демократије се изводи из система права и слобода која појединцу треба да омогуће не само избор животног стила већ и облике организовања од локалних средина до државе и наддржавних организација као што је ЕУ. Овај облик демократије, класичан проблем односа државе, нације и слободе појединца решио је у корист појединца и група којима припада по слободном избору. Полази се од принципа аутономије у грађанској демократији који означава слободу и равноправност појединаца да одређују услове сопственог живота под претпоставком да не угрожавају иста права и слободе другима. У круг, тако одређеног односа појединца и колективних облика живота, страда ово друго, а међу њима је на првом месту нација. Реч је о настојању да се напусти нација као интегративни фактор заједнице и да је замени слободно плутајући појединац. Таква настојања наилазе на препреке конституционалне природе. Нацију вековима уједињује култура, а пре других чинилаца језик и вера/мит. Заправо, то је прави извор из кога је потекла национална заједница. Интегративни капацитети су сачувани у култури и то посебно у религији, језику и образовању. Степен интегративних шанси у образовању зависи од доносиоца одлука, односно од концепта образовне политике. Подвлачи се већи значај духовне и душевне интеграције од нормативне и физичке за будући развој нације.

Литература:

- Аврамовић, З.(1998): Друго лице демократије, Филип Вишњић, Београд
Аврамовић, З. (2002): Невоље демократије у Србији, Нови Сад
Андерсон (1998): Нација – замишљена заједница, Плато, Београд
Берлин, 1993): Четири огледа о слободи, Београд
Кин, Џ. (1980): «Отровна воћка демократије», Књижевна реч, 10. новембар
Кнежевић М. (2008): Црна Гора, Београд
Токвил, А. (1990): Демократија у Америци, Нови Сад
Пејн. Т. (1992): Права човека, Београд

- Попер, К (1994): Отворено друштво и његови непријатељи, БИГЗ, Београд
Манхајм, К. (1980): Есеји о социологији културе, Загреб Мил, Ц. С 1988). О слободи, Филип Вишњић, Београд

Zoran Avramovic
(DIS)INTEGRATION OF NATION IN DEMOCRACY

Summary

In this text author analyzed factors of integration and disintegration of nation in democratic society. Firstly the author outlined Western European and German (Eastern European) understanding of nation. According to Western European understanding, belonging of community of citizens to a state is pointed out as a basic trait of some nation. According to Eastern European understanding, main traits of nation are: group of languages, common history, religion, culture, territory and mythology. Globalist ideas on nation accept civic understanding within one nation and identified (outlined) national ideology: anarchism, communism, civic liberalism and globalism. In addition to these traits, civic democracy is taken into account, as a system suppressing national values and affirming aggressive, market oriented individualism. Basic integrative forces of one nation are found in its culture – language, religion, mythology. Also it is system of education that has a great role in preservation of culture of the nation.

Key Words: integration, disintegration, nation, democracy, education